

Türkiye'de Azınlık Hakları Sorunu: Vatandaşlık ve Demokrasi Eksenli Bir Yaklaşım

Uluslararası Konferans Tebliğleri

9-10 Aralık 2005, İstanbul

İÇERİK

Sunuş	7	
Türkiye'nin Azınlıklar Sorununun Sosyo-Ekonomik Boyutu: Mülkiyet Hakları ve Vatandaşlık		
AÇILIŞ KONUŞMALARI		
Can Paker	11	
Baskın Oran	12	
Sami Selçuk	15	
TÜRKİYE'NİN AZINLIKLAR SORUNUNUN SOSYO-EKONOMİK BOYUTU: MÜLKİYET HAKLARI VE VATANDAŞLIK		
I. Oturum:		
Türkiye'nin Gayrimüslim Vatandaşlarına Yönelik Mülkiyet Politikalarının Gelişimi: Tarihsel Boyut	23	
Baskın Oran, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Mülkiyet Politikaları ve Gayrimüslimler ve 1936 Beyannamesi	25	
Rıdvan Akar, Tek Parti Dönemi: Varlık Vergisi'nin Ekonomik, Toplumsal ve Siyasi Boyutları	31	
Dilek Güven, Çok Partili Dönem: 6-7 Eylül Olayları	36	
II. Oturum:		
Türkiye'nin AB Sürecinde Gayrimüslim Hayatlar: Mülkiyet Sorununun Günlük Yaşamlara Yansıması	41	
Hrant Dink, İnsanı Azaltmanın Diğer Bir Yolu: Mülkü Azaltmak	43	
Roni Margulies, Yahudilik, Irkçılık ve Göç	47	
Mihail Vasiliadis, Türkiye'de -Dün Bugün, Yarın(?) Rum Olmak	51	
III. Oturum: Mülkiyetin Vatandaşlık Politikaları Açısından "Ötekilestirici" İşlevselliği		55
Herkül Millas - Vatandaşlık ve 'Öteki': Azınlıkların Mülkiyet Sorununun Eşitlik Hakkı Açısından Değerlendirilmesi	57	
Ivan Ivanov - Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde Mülkiyet Hakkı	65	
Ehven Mahçupyan, Vatandaşlık ve Mülkiyet: Geleceğe Dönük bir Bakış	69	
TÜRKİYE'NİN AZINLIK SORUNUNUN KÜLTÜREL BOYUTU		
I. Oturum: Türkiye'nin Eğitim Politikalarının Gelişimi - Tarihsel Boyut		75
Zafer Toprak, Bir Hayal Ürünü: İttihatçıların "Türkleştirme Politikası"	77	
Mustafa Çapar, Tek Parti Dönemi: Millî Eğitim, Millî Dil ve Türkleştirme Politikaları	83	
Mehmet Ali Gökaçtı, Cumhuriyet Dönemi Din Eğitimi Politikaları ve Kurumsal Yapıları	89	
Necdet Subaşı, Devletin Dinsel Aygıtları -Geçiş Döneminin Huzursuzlukları-	94	
II. Oturum: Dil ve Din Eğitimi Sorununa İçeriden Bir Bakış - Siyasi ve Yasal Boyut		103
Mesut Yeğen, "Müstakbel Türk" ten "Sözde Yurttaş"a: Devlet ve Kürtler	105	
Uğraş Ulaş Tol, Alevi Olmak: Gündelik Hayat ve Ayrımcılık Örnekleri	112	
Mustafa Çağrıncı, İslam Kaynakları ve Tarihsel Tecrübe Işığında Din ve Dil Özgürlükleri	120	
III. Oturum: Türkiye'nin Kimlik Politikalarının Evrensel Normlar Çerçevesinde Analizi		129
James Goldston, Avrupa'da Irk/Etnik Esasa Dayalı Ayrımcılıkla Mücadele Normunun Dönüşümü	131	
Bruno de Witte, Azınlıkların Dil ve Din Hakları: Avrupa Standartları ve Avrupa Ülkelerinin Uygulamaları	139	
Dilek Kurban, Türkiye Ayrımcılıkla Mücadelede Nerede? Dil ve Din Eğitimi Sorununu Siyasaldan Yasala Taşımak	148	
KAPANIŞ VE DEĞERLENDİRME KONUŞMASI		
Ehven Mahçupyan	153	
Özgeçmişler	157	

OSMANLI'DAN CUMHURİYET'E MÜLKİYET POLİTİKALARI VE GAYRİMÜSLİMLER: 1936 BEYANNAMESİ

Baskın Oran

Efendim benim burada sizinle konuşacağım konu, Osmanlı'dan Cumhuriyete mülkiyet politikaları ve gayrimüslimler konusu. Özel olarak da "1936 Beyannamesi" denilen olay. Günümüze kadar getireceğim.

Giriş

Bu mülkiyet konusunu iki noktada mütalaa etmek lazım. Biri bireysel mülkiyet, biri de toplumsal mülkiyet yani cemaatlerin mülkiyeti.

Bu açıdan aldığımızda bireysel mülkiyetin Osmanlı İmparatorluğu'nda gayrimüslimlere tanındığını görüyoruz. Bir tek husus hariç: Silah. Malum, 1839 Tanzimat ve özellikle de 1856 Islahat fermanlarına kadar "Millet Sistemi geçerlidir. Millet sisteminin iki niteliği vardır: 1) Çokkültürçüdür. Yalnızca çokkültürlü (*multicultural*) değil, ayrıca çokkültürçü (*multiculturalist*). Şu anda dünyada hiçbir yerde görülmediği kadar çokkültürçü; 2) Ayrımcıdır. Bunun böyle olması da zamanı için son derece doğaldır. Gayrimüslimlerin silah taşımaları yasaktır. Zaten bu insanların askere gitmemeleri de oradan gelir. 1908'de bu mesele de halledilmiştir. Silah mülkiyeti de mümkün olmuştur, bir süre serbest bırakılmıştır.

Tabii, gayrimüslimlerin bireysel mülkiyetine fiili saldırılar da görülür. Fakat bu, dönem için son derece doğal bir şeydir. Aynı zamanda Müslümanların ve hatta paşaların bireysel mülkiyeti de padişahın iki dudağı arasındadır. Malum, padişah "Urun boynunu!" dediği zaman boynu urulanın cariyeleeri ve ev halkı da dahil olmak üzere bütün serveti hazineye intikal eder. Dolayısıyla gene 1839'a kadar hiç kimsenin teorik olarak mülkiyet güvencesi olmadığı için gayrimüslimlerin de yoktur.

Cemaat mülkiyetine gelince, bu açıdan da normalde rahattır gayrimüslimler. Tabii burada da sınırlamalar vardır bir miktar. İzinsiz ibadethane yapılamaz, çan kulesi mevcut minarelerin boyunu geçemez gibi bir takım sınırlamalar vardır.

Yani Osmanlı İmparatorluğunda gayrimüslimlerin mülkiyeti üzerine kısıtlamalar istisnaidir, mülkiyetin olması kuraldır.

Fiilen El Koyarak Sermaye Transferi

Burada, Cumhuriyet dönemine yaklaşıncı iki tane kilometre taşından bahsetmemiz lazım. Biri 1915 ve sonrası, biri de 1971 ve sonrası. 1915 sonrası, devletin gerek gayrimüslim bireysel mülkiyete gerekse kolektif mülkiyete fiili saldırı dönemidir. 1915 Ermeni Tehciri bu topraklarda fiili saldırılarla sermaye transferinin başlama tarihidir. Gayrimüslimden Müslümana yapılan bu fiili sermaye transferini şöyle sıralayabiliriz:

- 1) 1915 tehcir;
- 2) 1923 Yunanistan'la zorunlu mübadele. Mübadillerin taşınmaz malları geride kalmış, bunlar bir tür takas yoluyla tasfiye edilmiştir;
- 3) 1927 Bozcaada ve İmroz'da Lozan'ın uygulanmamaya başlaması üzerine buradan insanların gitmesi sonucu topraklarını bırakıp gitmeleri (bu süreç 1970'lerde tamamlanmıştır);
- 4) 1934'te Trakya'daki Musevilerin taciz edilmesi sonucu bunların evlerini ve işyerlerini bırakıp İstanbul'a göç etmek zorunda kalmaları;
- 5) 1942 Varlık Vergisi. Bu zaten anlatılacak bugünkü panelde; en büyük sermaye transferi olayıdır;
- 6) 1955'te tipik bir pogrom olan 6-7 Eylül olayları. Pogrom'u hemen tarif edeyim:, Çoğunluğun devlet desteğiyle azınlığa saldırması;
- 7) 1964'te Türkiye'de Yunan pasaportuyla yaşayan Rumların sınırdışı edilmesi ve bunların mallarının ve paralarının "1964 Kararnamesi"yle bloke edilmesi olayı.

Demek ki, İttihat ve Terakki'nin "milli ekonomi" prensiplerine uygun olarak 7 aşamada 1915'ten günümüze sermaye gayrimüslimden Müslümana transfer edilmiştir¹. Dediğim gibi, bu dönem bir fili saldırı sonucu transfer dönemidir, fakat arada hukuk da kullanılmıştır: 2, 3, 5 ve 7'de olduğu gibi.

"Hukuken" El Koyarak Sermaye Transferi

1971'den sonraki dönem tamamen hukuki saldırıyla sermaye transferidir. Hukuki saldırı olur mu? Evet olur. Kanunu hukuka aykırı biçimde kullanarak yapılan şey saldırıdır.

1935 yılında Türkiye'de bir Vakıflar Kanunu çıkartılmış ve 1936'da uygulanmaya başlanmıştı. 1936 yılında Atatürk bütün vakıflara bir genelge gönderilmesini istedi. O genelgede istenen, bunların mal tadaadı idi. Yani elinizde hangi gayrimenkuller var bunu bildirin. Amaç, İslamcıların yani eski seçkinlerin ekonomik belkemiğini çökertmekti. Fakat, basılı formlar halindeki bu mal bildirimleri hiçbir işe yaramadı, tozlu raflara kaldırıldı, çünkü Atatürk öldü. 1971 yılında tozlu raflardan bu beyannameler indi. "1936 Beyannamesi" dediğimiz olay o zaman başlıyor.

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) sadece gayrimüslim vakıflarına yolladığı genelgede şunu söyledi: Vakıfnamenizi ibraz edin, getirin. Bunlar dediler ki bizim vakıfnamemiz olmaz, çünkü biz her birimiz Osmanlı İmparatorluğu zamanında ve birer Padişah fermanıya kurulduk, onun için bizim vakıfnamemiz yoktur. Vakıfname vakfın anayasası gibi bir şey. Mal alır mı alamaz mı, satabilir mi satamaz mı, nasıl yönetilir, nasıl yönetilmez.

VGM dedi ki vakıfnamesiz vakıf olmaz, madem vakıfnameniz yok diyorsunuz, ben sizin 1936 yılında verdiğiniz bildirimini vakıfnameniz sayıyorum. Eğer orada mal iktisab edebilir diye madde varsa mesele yok, yoksa ben sizin 1936 yılından sonra herhangi bir biçimde edindiğiniz malları alırım dedi. Bilabedel. Hakikaten de almaya başladı.

¹ Soru-cevap aşamasında, 1932 yılında çıkartılan 2007 sayılı yasanın da sekizinci bir aşama oluşturacağı belirtilmiştir. Bu yasa kimi mesleklerin yabancılar tarafından yapılması yasaklanıyordu. Burada "Türk vatandaşı" terimi fiiliyatta "Türk" olarak uygulandığı için, bu katkıyı da gerçekten sekizinci aşama olarak almak gerekir.

Bu olay 1971 yılında Balıklı Rum Hastanesi Vakfının bir davasıyla ilgili olarak Yargıtay 2. Hukuk Dairesinin oybirliğiyle aldığı bir kararla kesinleşti ve "hukukileşti". Karar şöyle diyordu: "Türk olmayanların meydana getirdiği tüzel kişilikler gayrimenkul edinemez".

İnanılmayacak şey ama, Yargıtay burada çok açıkça Balıklı Rum Hastanesi Vakfı yöneticilerinin Türk olmadıklarını söylüyor. Bakınız "Türk" nasıl etnik anlamda kullanılıyor Yargıtay tarafından.

Daha üzücü olan husus, konu Hukuk Genel Kuruluna 1974 yılında geldiği zaman alınan karardı. Bu karar 1971'deki daire kararını daha Öztürkçe sözcüklerle olduğu gibi tekrarlıyordu. Vakıf avukatları itirazda bulundular. Dediler ki, Türk olmayanlar diyerek siz kimi kastediyorsunuz, bunlar TC vatandaşlarıdır. Onun üzerine Yargıtay bir düzeltme kararı aldı: O cümlede yanlışlıkla yabancıdan bahsedilmiştir, o tümcenin düzeltme yoluyla ilamdan çıkartılmasına bunun dışında düzeltme isteğinin red-dine.

AB Uyum Paketleri Dönemi

Bundan sonra 1971 yılından 2002 yılına atlıyoruz. Çünkü 2002 yılında AB uyum paketleri çıkmaya başladı. Nitekim 3. Uyum Paketi ile Vakıflar Kanunu değiştirildi ve gayrimüslim vakıflarının Bakanlar Kurulu kararıyla mal edinmelerine olanak tanındı. O zamana kadar hem mal edinmeleri yasaktı, hem ellerindeki mallara bilabedel el konuyordu. (Bunlar çok çeşitli biçimlerde edinilmiş mallardı. Mesela piyangodan çıkmış, Eskiden benim yaşında olanlar bilir: Bankalar para yatırdığımız zaman size bir çekiliş numarası veriyordu. İkramiyeden daire çıkabiliyordu. Bu şekilde çıkmış olanlar var. Vasiyet yoluyla intikal etmiş olanlar var, parasını ödeyip de aldıkları var. Bunların hepsine ya Hazine ya VGM bilabedel el koydu. Vakıflara bunları satmış olan insanlara da bilabedel iade ettirdi. Eğer adam ölmüşse mirasçılara döndü bina).

Bu üçüncü uyum paketi ile getirilen bu olanakta da hukuka aykırı çok nokta vardı. Çünkü bir yandan Bakanlar Kurulu kararı mecburiyetinin getirilmesi Anayasanın onuncu maddesindeki eşitlik ilkesine aykırıydı; zira Müslüman vakıfları Bakanlar Kurulu kararıyla değil ondan çok aşağı seviyede bir idari birim olan VGM kararıyla mal edinebiliyorlardı. İkincisi, bu mal edinme sırasında İçişleri ve Dışişleri bakanlıklarının izni gerekiyordu. Neden bu bakanlıklar? Çünkü İçişleri Bakanlığı demek gayrimüslimlerin tehlikeli görülmesi demek. Dışişleri demek de bunların yabancı sayılması demek. Aynı millet-i hakime zihniyeti devam ediyor.

Fakat asıl sakınca VGM'nin çıkardığı uygulama yönetmeliğiyle belirdi. (Vakit azlığından dolayı bu yönetmeliğin neleri ihlal ettiğini söylememe imkan yok, fakat benden e-maile isterseniz bu konuda verdiğim hukuki mütalaayı yollayabilirim.) Sadece size objektif olarak hangi kanun ve antlaşmaların hangi maddelerini ihlal ettiğini söyleyeyim. Bir kere anayasanın 2, 10, 35 ve 90/5. Maddelerini ihlal etti. Vakıflar Kanununun 44. Maddesini ihlal etti. Lozan'ın 37, 39/2, 40 ve 42/3. Maddelerini ihlal etti. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 14. Maddesini ihlal etti. 1969 Viyana antlaşmalar hukuku sözleşmesinde 60/5. Maddesini. Zaten bunu okuması rahat beş dakika sürüyor. Bu ihlaller kumkuması idi. Tabii Danıştay'a dava açıldı.

Fakat dava daha sonuçlanmadan 2 Ocak 2003 tarihinde 4. Uyum Paketi çıktı. Bu 4. Paketle bürokrasinin direnmesi, yani VGM'nin reforma direnmesi kırılmak isteniyordu. Vakıflar Kanunu gene değiştiriliyordu. Bakanlar Kurulu kararı yerine VGM izni getiriliyordu, Müslüman vakıflarda olduğu gibi. Fakat millet sisteminin o millet-i hakime zihniyeti hala yürürlükteydi. Nitekim bu yönetmelik-

je diğer vakıflardan talep edilmeyen bir şey talep edilmekteydi. O da şuydu: Gerekliğinde ilgili bakanlık kamu kurum ve kuruluşlarının görüşleri alınacaktır. Tabii ki istihbarat kuruluşlarından bahsediyor. Yani gene Lozan'ın ve anayasanın ihlali.

6 Mayıs 2003 tarihli *Radikal* gazetesinde bir haber çıktı. Milli Güvenlik Kurulunun 7 Nisan 2003 tarihli gizli yazısı. Bu yazıda iki şey söyleniyordu:

1) VGM'nin müracaatları incelemesi için tanınan iki aylık süre son derece sınırlı olmakla birlikte, bu sürenin yasal olarak uzatılması zor olduğu için VGM'nin bir takım idari uygulamalarla süreyi daha verimli kullanabileceği düşünülmektedir. Yani diyor ki, bürokratik engeller çıkartıp vakit kazanın.

2) Müracaatların bakanlık kurum ve kuruluşlarının görüşlerinin alınması ve detaylı olarak incelenmesi neticesinde cevaplanması uygun olacaktır. Yani, istihbarat örgütlerinden rapor isteyen diyor.

Diplomat yetiştiren bir mektepten mezun oldum ve diplomatları yetiştiren bir şubede kırk yıla yaklaşan süredir hocalık yapıyorum. Ben bunun kadar iyi yazılmış, amacını iyi anlatan fakat kelimelerden hiçbir kötü anlam çıkartılamayacak diplomatik cümle çok az gördüm. Genel çerçeve budur.

Size VGM'nin verilerini kullanarak, Mayıs 2004'e kadar olan tescil durumlarını gösteren bir saydam yansıtaçığım şimdi. Tescil durumlarını gösteren dememdeki kasıt şu, daha önce de söylemeye çalıştım:

Üç Sorun

Gayrimüslimlerin gerek Maliye Bakanlığıyla yani Hazine'yle, gerekse VGM'yle üç tane sorunu vardır:

1) Hazine ve VGM tarafından el konulan ve hâlâ Hazine'nin ve VGM'nin mülkiyetinde bulunan mallar. Bunlar bilabedel el konulmuş mallardır.

2) Bu mallardan Hazine tarafından üçüncü kişilere satılmış olan mallar.

3) Tescil meselesi. Bu mesele şudur: 1913 yılına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda cemaatlerin tüzel kişiliği yoktu. Bu yüzden bu vakıflar bu tarihe kadar ellerindeki gayrimenkulleri ya müstear isimler üzerine tescil ettiler ya da mevhum kişiler üzerine. Müstear isim, yani cemaatin güvenilen birtakım mensupları üzerine, papaz bilmem kimin üzerine tescil ettiler. Veyahut daha "sağlam" bir iş yaptılar, mevhum yani olmayan birtakım isimler, azizler vs. üzerine kaydettirdiler; mesela Meryem Veledi Osep (Hazreti İsa'dan bahsediyor), mesela Ashaduru oğlu Gabriel (başmelek Cebrail). Sonradan tabii bu yöntem başlarına büyük iş açacaktır. Çünkü mesela Balat'taki Surp Herastagabet Ermeni Kilisesi ve Horenian Okulu Vakfı'nın 1912'de iktisab ettiği mal hakikaten Ashadur oğlu Gabriel adına kaydedilmiş ve bu yüzden elden gitmiştir. Çünkü Gabriel "zabita marifetiyle adresine sordurulmuş, ama bulunamamıştır". Milli Emlak'e nakledilmiştir bu mal. İşte bu tescil meselesi de budur.

Şimdi size gösterecek olduğum saydamın ilk iki sorunla ilgisi yoktur. İlk iki sorun hâlâ devam etmektedir. Hazineye geçmiş ve VGM'nin zaptettiği yani mazbut vakıf haline getirdiği gayrimüslim cemaat mallarının mülkiyeti hâlâ devlettedir. 1.5 yıldır çıkması beklenen yeni Vakıflar Kanununda bu malların bir zamanlar bilabedel olarak alınmış oldukları vakıflara geri döneceği umudu vardır. Fakat VGM ikinci sorunu halletmeyi açıkça reddetmektedir. Yani bilabedel el konmuş olan ve de arkasından üçüncü kişilere satılmış olan malları geri vermeyeceğini ve bunlar için de tazminat ödemeyeceğini ilan etmektedir. Son olarak sıkıştırıldığında, Vakıflara hakmakla yükümlü olan devlet bakanı bu

topu hükümete atmıştır. Bizim kararımız budur, hükümet farklı karar verirse kendisi bilir diyerek hükümete atmıştır.

Şimdi size göstereceğim saydam bu “Meryem Veledi Osep üzerine kaydedilmiş” cinsinden olan, o nedenle hâlâ gayrimüslim vakıflar tarafından kullanılmakta bulunan, fakat tapu kaydında onların üzerinde gözükmeyen malların onların üzerine tescil edilme olayını anlatacak. Ben bu salonda bu saydamı daha önce göstermişim. Fazla vaktimiz kalmadığı için şöyle yapalım: Mayıs 2004 itibariyle geçici sonuca bakarsak, burada 116 tane vakıf 1532 gayrimenkul için başvurmuş. 1532 gayrimenkulün tescili talebinden 286 gayrimenkulün tesciline olumlu yanıt vermiş VGM. Bu da yüzde 18.66 lık bir oran oluyor. Yani yukarıdaki 3 sorundan 1 tanesinin halledilme oranı Mayıs 2004’te yüzde 18.6.

Gayrimüslim Vakıflarının Tesciline İlişkin Vakıflar Genel Müdürlüğü Toplam Verileri²

A) Kasım 2003 İtibariyle

İlk Başvurular

Başvuran vakıf adedi	Başvuru konusu taşınmaz adedi	Mükerrer başvurudan ret	Zaten kayıtlı olduğundan ret olarak)	Başvuru konusu taşınmaz adedi (net)	Malikten ret	Bilgi-belge eksikliğinden ret	Tescili kabul edilen
116	2234	268	434	1532	622	910	0

İkinci Başvurular

(İlk başvuruda yeterli bilgi-belge sunmayanlar)

Yeniden başvuran vakıf adedi	Hakkında yeniden başvuru yapılan taşınmaz adedi	Malikten ve yetersiz belge-bilgiden tescili reddedilen taşınmaz adedi	Tescili kabul edilen taşınmaz adedi	Değerlendirmeleri devam eden vakıf adedi	Değerlendirilmeleri devam eden taşınmaz adedi
86	bilgi yok	477	242	6	?

Verilere Göre Geçici Sonuç

Hakkında başvurulmuş taşınmaz adedi (net olarak)	Tescili kabul edilen taşınmaz adedi	Kabul (tescil) oranı
1532	242	% 15.79

B) Mayıs 2004 İtibariyle:

İlk Başvurular

Başvuran vakıf adedi	Başvuru konusu taşınmaz adedi	Mükerrer başvurudan ret	Zaten kayıtlı olduğundan ret olarak)	Başvuru konusu taşınmaz adedi (net)	Malikten ret	Bilgi-belge eksikliğinden ret	Tescili kabul edilen
116	2234	268	434	1532	622	910	0

² Baskın Oran, Türkiye’de Azınlıklar: Kavramlar, Lozan ve İç Mevzuat, İçtihat, Uygulama, (TESEV Yayınları: İstanbul, Haziran 2004), sf. 108-9.

İkinci Başvurular (İlk başvuruda yeterli bilgi-belge sunmayanlar)

Yeniden başvuran vakıf adedi	Hakkında yeniden başvuru yapılan taşınmaz adedi	Malikten ve yetersiz belge-bilgiden tescili reddedilen taşınmaz adedi	Tescili kabul edilen taşınmaz adedi	Değerlendirmeleri devam eden vakıf adedi	Değerlendirilmeleri devam eden taşınmaz adedi
87	bilgi yok	526	13	286	bilgi yok 85

Verilere Göre Geçici Sonuç

Hakkında başvuru yapılan taşınmaz adedi (net olarak)	Tescili kabul edilen taşınmaz adedi	Kabul (tescil) oranı
1532	286	% 18,66

Bu oran şu anda yüzde 27,6'ya çıkmış bulunuyor. Çünkü 2 Ağustos 2005 tarihli Milliyet'ten öğrendiğimize göre olumlu başvuruların sayısı 424'ü bulmuş. 2234 başvurudan 424'üne olumlu yanıt verilmiş. Böylece olumlu yanıt verilme oranı, tescil oranı yüzde 27.6'ya çıkmış bulunuyor.

Yani üçüncü sorun konusunda Türkiye Cumhuriyeti'nin Ocak 2002'den bu yana uğraşıp da yaptığı budur: Üçte birin yüzde 27'si.

İlk iki sorun konusunda durum şudur: Vakıflar Kanunu hâlâ çıkmamıştır. Devletin elindekileri geri vereceği anlaşılmaktadır. Ama üçüncü kişilere satılanlar konusunda tazminat ufukta gözükmemektedir. Ama şunu söyleyeyim, Türkiye sonunda bunu vermek zorundadır.